

MIJLOACELE EXTERNE DE FORMARE A SINONIMELOR

Prof. Petrescu Daniela

Scoala Calotesti-Budeasa, jud. Arges

Acestea se referă, în general, la împrumuturi din alte limbi. În cele mai multe cazuri, sinonimele au luat naștere datorită bilingvismului, adică datorită folosirii de către aceeași vorbitori a două limbi diferite, cum este cazul perioadei de simbioză română slavă, în care situație, alături de termenul latin s-a instalat în limbă și termenul slav corespunzător: *sânt – sfânt, nea - omăt –zăpadă, muiere-nevastă, cuteza –îndrăzni, vindeca - lecui- tămădui*.

S-au creat apoi sinonime și ca urmare a contactului obișnuit dintre limbi, limitat la cunoașterea unei limbi străine numai în anumite arii teritoriale, din care cuvintele împrumutate au pătruns în limba comună sau au rămas numai în graiul respectiv, ca în cazul influențelor maghiare, turcă, bulgară, polonă, arabă, ucraineană, germană, rusă, exercitate asupra limbii române: *vopsea* (< rom. *Vopsi*, < bg. *Vapsam*, < mgr.), *boia* (< tc. *boya*), *farbă* (< germ. *Farbe*), *feșteală* (derivat cu sufixul *-eală* de la *fești*, “ vopsi ”< magh. *festeni*).

Există și situația în care sinonimele au apărut în urma cunoașterii unei limbi străine de către un număr redus de oameni, care, grație poziției lor sociale, exercită o influență puternică asupra celorlalți. De această natură sunt împrumuturile de origine latino – romanică, în special franceze, pătrunse în ultimele două secole mai întâi în anumite stiluri ale limbii literare, apoi în limba literară, considerată în ansamblu și, de aici, datorită prestigiului de care se bucură, în limba comună, dând naștere unui număr mare de sinonime:

nădejde – speranță, trup - corp, asuda (năduși) -transpira, veac - secol, buche - literă, obștească - comun, slobozenie –libertate.

Așadar, prin împrumuturi, pe lângă termenul deja existent, s-a impus în limbă și sinonimul său, un cuvânt care desemna aceeași clasă de obiecte dar care s-a diferențiat semantic sau stilistic.

Strâns legat de acest mijloc este și procedeul normal al introducerii în limbă a unor cuvinte noi , asemănătoare cu altele mai vechi, sau obiecte perfecționate. De multe ori cuvintele intră în limbă o dată cu obiectele desemnate și o vreme numele noi coexistă cu cele vechi provocând sinonimia , chiar dacă noțiunile se suprapun perfect. Când noul obiect se impune în dauna celui primitiv, sinonimia se pierde. Un exemplu de acest fel ni-l oferă sinonimele *arat* (lat. *aratrum*) și *plug* (v. sl. *Plugu*). Românii făceau agricultură și înainte de venirea slavilor, cum atestă menținerea în limbă a numelor unor plante cultivate (*grâu, mei, orz, seacă*), arând pământul cu *aratul*, dar de la slavi a fost cunoscut *plugul*, o unealtă perfecționată. Cele două cuvinte

au funcționat ca sinonime, deși sinonimia nu era perfectă, deoarece *aratul* era numele uneltei primitive „de lemn”, iar *plugul* numele uneltei perfecționate din „fier”. Acest termen s-a impus cu timpul, în dauna celui mai vechi, care desemna un obiect ce nu-și mai găsea întrebuințare și, în plus, intrase în coliziune sinonimică cu unele forme ale verbului care exprima acțiunea (ara-arat). Este de presupus că pe această cale au dispărut din limba română urmașii unor cuvinte latine cum sunt *catena* „lanț”, *martellus* „ciocan de fier”, înlocuite de bg. *lanec* și respectiv v. sl. *cekanti*, care reprezentau numele unor unelte perfecționate (pentru *ciocan* se folosește ca sinonim parțial cuvântul *mai* < lat. *malleus* „ciocan, mai, topor”, cu sensul de „ciocan de lemn”, întrebuințat de români în construcțiile lor primitive, până în momentul când construcțiile s-au perfecționat și maiul a fost înlocuit aproape în întregime cu ciocanul; dispariția cuvântului trebuie pusă în legătură și cu omonimia insuportabilă cu adverbul *mai*, subs. *mai* „numele de lună”.)

- * *Studii de lingvistică generală, (varianta nouă), Editura Academiei,*
- * *Lidia Sfârlea, Limbă și literatură, 1963,*
- * *O. Vințeler, Sinonimia în Atlasul lingvistic român, în “ Studia Universitatis Babe; - Bolyai ”, Cluj, 1956*